joforum87 2009. 06. 28. 12:38 Page 59

Bekker Zsuzsa: *Illik-e magyarhoz csalfa kereskedés?*[1] *– Könyvismertető –*

KOVÁCS GYÖRGY[2]

A Magyar Közgazdasági Klasszikusok sorozatának újabb kötetével köszöntötte az önálló Közgazdaságtudományi Egyetem alapításának 60. évfordulóját Bekker Zsuzsa professzor úrhölgy, a Budapesti Corvinus Egyetem Közgazdasági Elméletek Története Tanszékének vezetője. A Tanszék tudománytörténeti vállalkozásba kezdett, amikor az ezredfordulón a magyar nemzetgazdasági gondolkodás története feltárásának munkálataihoz fogott, mintegy 130 évvel Kautz Gyula *A nemzetgazdasági eszmék fejlődési története és befolyása a közviszonyokra Magyarországon* c. korszakos jelentőségű művének megjelenését követően, melynek eredményeként született a *Magyar közgazdasági gondolkodás (a közgazdasági irodalom kezdeteitől a II. világháborúig)* c. kötet. 2001-ben indult útjára a Magyar Közgazdasági Klasszikusok sorozat, melynek eddigi nyolc kötete XIX. és XX. századi szerzők munkásságáról adott képet, így többek között Kossuth, Kautz Gyula, Heller Farkas vagy Navratil Ákos nemzetgazdasági írásaiba nyerhettünk betekintést, időben legkorábbra Berzeviczy Gergely 1818–19. évi munkájára visszatekintve.

A sorozat most megjelent kilencedik kötete távolabbi időbe nyúlik vissza, s a XVII. és XVIII. század magyar nyelvű gazdasági irodalmába kíván betekintést nyújtani, Csetri Elek *Az erdélyi magyar gazdasági gondolkodás 1800-ig* és Kosáry Domokos *Művelődés a XVIII. századi Magyarországon* c. művei által inspirálva. Mint a szerző bevezető tanulmányából megtudjuk, a szövegválogatás kritériumrendszerét – a mű alcíme által is jelezve – három irányból lehet megközelíteni: a korszak, a magyar nyelvűség és a gazdasági tartalom szempontjából. A korszakolás szempontjából a könyv által átfogott időszak két szakaszra bontható: a – természetesen még jelentős reneszánsz hatásokat is mutató – XVII. századot (kora-) – és a XVIII. század első hat és fél évtizedét (késő-) felölelő barokk korra és a XVIII. század utolsó harmadát jellemző felvilágosodás korára.

A kötet által feldolgozott korabeli irodalom nyelvi kritériumait illetően a magyar nyelvűség szintén fontos behatároló tényező, hiszen bár a korabeli tudományos élet első számú közlési eszközeként a latin nyelv szolgált, illetve kisebb részben a német nyelvű szakirodalom is teret hódított, ellenben művelődéstörténeti szempontból a magyar nyelvű irodalom- és tudományművelés e korban két jelentős indíttatást is kapott: egyrészt a reformáció részéről, másrészt a felvilágosodás nyelvújító mozgalmától. E nyelvi kritérium következtében a XVIII. század első fele hiányzó magyar

[1] Bekker Zsuzsa: *Illik-e magyarhoz csalfa kereskedés? 17. és 18. századi magyar nyelvű gazdasági irodalom.* AULA Kiadó, Budapest, 2008.

[2] Kovács György, szakcsoportvezető egyetemi adjunktus, Szegedi Tudományegyetem Gazdaságtudományi Kar Pénzügytani Szakcsoport (Szeged).

joforum87 2009. 06. 28. 12:38 Page 60

nyelvű anyagának megfelelően a kötetben bemutatott művek egyrészt a XVII. századi barokk kor, alapvetően a Bethlen Gábor fejedelemségének kezdetétől számított kb. fél évszázados fénykor termékei, így jelentős részt erdélyi (Kolozsvár), illetve az Erdélyi Fejedelemség által jelentős kulturális befolyásnak kitett felső-magyarországi (Bártfa, Lőcse) területeken kerültek kiadásra, másrészt a XVIII. század utolsó harmada felvilágosodás korabeli írásművei.

A feldolgozott irodalom gazdasági jellegét illetően a bemutatott művek gazdaságelméleti hátterét tekintve igen széles gondolati skálán mozognak a szerzők. E két évszázadban még mindig éreztette hatását a klasszikus görög ökonómia, melynek legszebb megnyilvánulása a kötetben Szenci Molnár Albert *Discursus de Summo Bono* fordítása *„Az legföb iorol, mellyre ez vilag mindenkoron serényen és válóban vágyódik"* alcímen, de legalább ennyire meghatározó a magyar gazdasági gondolkodásban a római mezőgazdasági és jogtudományi irodalom hatása, e mintából merítkeznek a gazdálkodási és agrárversek (Miháltz István és Baróti Szabó Dávid), különösen a méhészeti irodalom (Vesmás Márton, Nagy Keresztély János). A korszak európai közgazdasági gondolkodását természetesen a merkantilizmus, Közép-Európában még inkább a kameralizmus eszmeáramlata határozta meg, így a mezőgazdasági dominanciájú római gondolkodás magyarországi továbbélése tükrében fontos problémaként jelentkezett a kereskedelmi tevékenység elfogadtatása a nemesi közvélemény szemében, mely Orczy Lőrinc – a kötetnek címet adó – verssorában is megfogalmazódik dilemmaként: „Illik-e magyarhoz csalfa kereskedés?" A merkantilizmus hatása már kimutatható Apáczai Csere János *Magyar Encyclopaedia*jában is, a korszak végén pedig a fiziokratizmus gondolatvilága tükröződik II. József rendeletében (*Rendelet a birtokok felméréséről igazságos és arányos adózási rendszer behozatala végett*) vagy Tessedik Sámuel munkásságában (*A' Parasztember Magyar Országban*), de a smithianizmus hatásáról csak az 1790 után kezdődő új korszakban beszélhetünk.

A könyv első fejezetében a kalendáriumirodalom XVII. és XVIII. századi példáival találkozunk, a legrégebbi 1641-ből, a legkésőbbi 1786-ból való. A kalendáriumok első helyen történő tárgyalását mindenképpen indokolja, hogy a populáris gazdasági ismeretek egyetlen írásos terjesztője volt hosszú időn keresztül, sőt az ilyen jellegű gazdasági ismeretközlés még Apáczai *Magyar Encyclopaedia*jában is megjelenik. A mesterségdicsérő énekeket bemutató második rész azért érdemel különös figyelmet, mert egy erősen agrárorientációjú gazdasági és társadalmi közegben a polgárosodás érdekében folytatott küzdelem lenyomataiként értékelhetjük. A legrégebbi, a vas jelentőségét megéneklő munka 1625-ből való, az ötvösmesterségről írott legkésőbbi írás 1716. évi keltezésű, de találunk a fa-, só- és malomipar jelentőségét bemutató dicséreteket is, szerzőik (Szentmártoni Bodó János, Oroszhegyi Mihály és Felvinczi György) protestáns prédikátorok, iskolamesterek voltak, tehát a protestáns etika és a polgárosodás kapcsolatának egy sajátos magyarországi megnyilvánulásaként is tekinthetünk e művekre.

joforum87 2009. 06. 28. 12:38 Page 61

A kötet további három fejezetében költemények (3. fejezet), verses ismeretterjesztés (4. fejezet) és közmondások, népdalok, imák (7. fejezet) a korszak gazdasági gondolkodásmódjának, közviszonyainak olyan lenyomatai, melyek bár nem szakirodalmi igényűek, de ezeknél talán hívebben tükrözik a szélesebb közvélemény világképét, így mindenképpen a kor művelődéstörténeti szempontú értékelésének nagyon fontos dokumentumai. E munkák részben az agráriummal kapcsolatos tanácsadás jellegét viselik magukon (Vesmás Márton: *Erdéllyi Méhes Kert*, Baróti Szabó Dávid: *Paraszti Majorság*, Nagy Keresztély János: *Méhi gazdaság* stb.), részben morálfilozófiai indíttatású írásművek (Szenci Molnár Albert: *Discursus de Summo Bono, Imadsagos Könyveczke*, Baróti Szabó Dávid: *A' pompa-üzésről*), de találunk közöttük országleírást is (Losontzi István: *Hármas kis tükör*), amely Bél Mátyás szakirodalmi igényű, de latin nyelvű országleírása mellett is említésre méltó.

A könyv két fejezete mutatja be a szakirodalmi jellegű korabeli dokumentumokat, így a szakpróza és folyóirat-irodalmat (5. fejezet) és a hivatalos iratokat (6. fejezet). A szakpróza tekintetében öt művet emelnék ki: ezek közül kettő a XVII. századi erdélyi fénykorhoz kapcsolódik, egy a XVII. századi nyugat-magyarországi barokk korhoz, kettő pedig a XVIII. század utolsó harmadának irodalmi felvirágzásához. Az erdélyi államelméleti gondolkodás hajnalához kötődik Laskai János 1641. évi Lipsius-fordítása, illetve Apáczai Csere János 1653. évi *Magyar Encyclopaedia*ja, mely szintén németalföldi hatásokat mutat, s VIII. és X. fejezete gazdasági és államelméleti kérdéseket fejteget. A nyugat-magyarországi irodalom vonatkozásában Lippai János *Posoni Kert* c. munkája emelendő ki, mint a kertészeti szakirodalom első jelentős műve. A felvilágosodás korabeli irodalom tekintetében Tessedik Sámuel – eredetileg német nyelven írt, de két évvel később magyarra fordíttatott – *A' Parasztember Magyar Országban* c. munkája említendő, melyben elméleti megalapozást is ad a parasztság felemelését szolgáló terveinek, így a magyar agrárirodalomban új szakasz kezdetét jelenti fellépése, illetve Vályi András *Magyar Országnak Leírása* c. háromkötetes műve, melyet az első magyar nyelvű szakirodalmi lexikonként tarthatunk számon. A hivatalos iratok között Mária Terézia és II. József egy-egy rendelete, céhiratok, valamint aradi, szebeni és brassói ipari és kereskedelmi rendtartások is bemutatásra kerülnek.

A kötet igen értékes részeként említhető a mintegy 29 arcél a XVII. és XVIII. századi magyar nyelvű gazdasági irodalom alkotóiról, főbb életrajzi adataikkal, műlistájukkal és a munkásságukat bemutató irodalmak felsorolásával. Szintén említésre méltó a mintegy 91 tételt tartalmazó bibliográfia az 1790 előtti magyar nyelvű gazdasági irodalomról és a 29 tételt bemutató jegyzék a főbb XVII. és XVIII. századi latin és német nyelvű gazdasági szakirodalomról.

joforum87 2009. 06. 28. 12:38 Page 62